

A bérmálás szertartása középkori liturgikus forrásokban A bérmálási ordók egybevetésének tapasztalatai

A középkori Magyarország pontifikále-forrásai kutatásának projektje keretében résztanulmány formájában vizsgáltuk a középkori bérmálási szertartásokat.¹ Az Esztergomi benedikcionále a magyarországi liturgiátörténet legkorábbi fennmaradt forrásai közé tartozik a Szent Margit szakramentáriummal és a Hartvik Agendával együtt.² Az Esztergomi benedikcionáleban a püspöki hármasáldások korpusza mögött, amely a kódex nagy részét kitölti, elsőnek kapott helyet a bérmálás szertartása, a kódex jelenlegi állapota szerint számozott 81v-82v oldalakon. A bérmálást a szent rendek kiszolgáltatása és a templomszentelés szertartása, a kódex végén későbbi kéztől származó függelékek találhatók. Megemlítendő, hogy a kódex utolsó előtti lapján, a 115r főlíon későbbi kéz írásával található egy második bérmálási szertartás is.

A forrás liturgikus anyagának értékeléséhez megvizsgáljuk a középkori magyarországi liturgikus forrásokból fellelhető bérmálási ordókat, s azok egymáshoz való viszonyát is. Hogy ezeket bérmálási ordókat helyes összefüggésben lássuk további összehasonlító vizsgálatokat végzünk, külföldi kitekintéssel. Megvizsgáljuk további liturgikus tájegységek, területek forrásainak tanúságát a bérmálásról. Az egybevetéseknek a forrásfeltárás mellett az is a célja, hogy kiderüljön, mennyire variábilis a bérmálás szertartása a latin liturgia összefüggésében. Összehasonlító módszerrel megvizsgáljuk, hogy vannak-e a bérmálás keretében azonos szerkezetű és imádságrendű, rubrikájú szertartások vagy különböző változatok, s ha vannak változatok, melyek azok a jelentősebb szerkezetbeli vagy imádságbeli és rubrikás variánsok, amelyekre érdemes odafigyelni a kódexek és szertartások vizsgálata során.

Célunk annak megállapítása, hogy találhatók-e az Esztergomi benedikcionále bérmálásával azonos további szertartások a középkori Magyarország liturgikus forrásaiban. Egyáltalán milyen képet tükröznek a szűkösen ránk maradt Magyarországhoz kötődő források? Vannak-e az Esztergomi benedikcionále bérmálásának külföldi párhuzamai? A magyar liturgiátörténeti kutatás során a bérmálással külön nem foglalkoztak a kutatók. Marginálisan érintik a témát a liturgikus könyvek katalógusaiban, vagy az egyes könyvek rövid tartalmi áttekintése során, de ezt sem teszik meg mindig. A zenetörténeti megközelítés számára a bérmálás nem érdekes szertartás, alig van zenei vonatkozása.³ A bérmálásra vonatkozó magyarországi kutatási

¹ Tanulmányunk az OTKA 78 680 Középkori pontifikálék Magyarországon - Medieval Pontificals in Hungary projekt keretében íródott.

² Mindhárom forrás kutatástörténetének legutóbbi legrészletesebb összefoglalása: SZENDREI Janka: *A „mos patriae” kialakulása 1341 előtti hangjegyes forrásaink tükrében*, Balassi Kiadó, Budapest 2005. Esztergomi Benedikcionále i.m. 47-54. A kódexeket elsősorban digitális felvételtől tanulmányoztuk, majd 2012 szeptemberében helyszíni kutatáson, Zágrábban, a Metropolitanska Knjižnica kutatótermében élőben kutathattuk, vizsgálhattuk Földváry Miklós és Madas Edit kutatói társaságában. A Hartvik-Agenda és az Esztergomi benedictionale anyagának feldolgozása folyamatban van.

³ A *Missale notatum Strigoniense* facsimile kiadásának bevezető tanulmányai a tartalmi vonatkozásoknál meg sem említik, hogy a kódexben benne van a bérmálás. Dobszay Lászlónak a az esztergomi rítusról írt hiánypótló könyve is mellőzi a téma ismertetését. Vö. DOBSZAY: *Az esztergomi rítus*, Új Ember, (Budapest, é.n.)

adatokból kiemelhető az a megállapítás, hogy az Esztergomi benedikcionále és a Hartvik agenda bérmálási szertartása azonos.⁴

1. A bérmálási szertartások forrásai:

A középkorban a bérmálási ordó leggyakrabban ordók korai gyűjteményeiben, szakramentáriumokban és a pontifikále különböző változataiban található meg elsősorban. A források típusát tekintve egyrészt azok a liturgikus könyvek lehetnek érdekesek, amelyek tartalmazzák a keresztségi ordót. A keresztségi ordó az egyházi év keretében az *Ordo in sabbato sancto*, a húsvéti vigília szertartásába illeszkedik. Ez a szertartás szerepelhet a szakramentáriumok és misekönyvek anyagában. A bérmálás azonban legtöbbször olyan szakramentárium vagy misekönyv kódexben feltételezhető, amelyet eredetileg is főpapi használatra szántak, s ezért főpapi ordókat is bőségesen illesztettek bele (főleg a liturgikus évhez kapcsolódó ordókat és pl. ordinációkat). Inkább archaikusnak mondható ez a megoldás, s a frank-gelazián hagyomány kódexeire jellemző ez a megoldás. A magyarországi források közül a rendkívül gazdag anyagú *Missale notatum Strigoniense* alkalmazza ezt a megoldást még a 14. század elején is.⁵ Sok szakramentárium beéri azzal, hogy egy rövid rubrikával jelzi a bérmálás helyét, de nem közli anyagát. A pontifikále, mint sajátos püspöki szertartáskönyv esetében a bérmálás szertartásának meglétével nagy valószínűséggel lehet számolni, de nem mindig az *ordo in sabbato sancto* keretében található, mint pl. a Hartvik- Agendában, hanem önálló szekcióként is előfordul. Különálló ordóként szerepel a bérmálás pl. az Esztergomi benedikcionále anyagában is.⁶

A magyarországi források közül az alábbi kódexekben található meg a bérmálás szertartása:

Esztergomi Benedikcionále - BS (Zagreb, Metropolitanska Knjižnica, MR 89) XI. század, ff. 81v-82v, későbbi kéz: 115r

Hartvik-agenda -H (Zagreb, Metropolitanska Knjižnica, MR XI.s., ff. 93a-94b)

Missale notatum Strigoniense ante 1341 - MNS, f.124r

Veszprémi pontifikále-PV, (Budapest, OSZK Clmae. 316) XIV. s., ff 9r-10r

Filipecz-pontifikále, PFilipecz (Esztergom, XV. s.), 8r-9r

Vitéz János pontifikáléja, PVitéz, (Vatican BAV, MS Ottobonensis 501, XV. s. ex,

2. Bérmálás az Ordines Romani-tól a Pontificale Romanum-ig

⁴ Első említése: MORIN, Germain : *Manuscripts liturgiques Hongrois des XIe et XIIe siècles*, 61.

⁵ Vö. MNStr, SGV, PSalz, PBis, SEcht, SThierry, SNon, SGellon: 2x a szakramentáriumi részben, de a különálló *ordo in sabbato sancto* keretében is megvan

⁶ Külön szekcióban található: PEgilberti, PEgberti, PCam., PReginardi, PPlock, PWilhelmi, PAquit, PSenI., PReims, PSenII, PSens III, PMagden., Durandus szöveghagyomány: (PToul, a kódex elején, PFilipecz- a kódex elején, PR XV) BS, a benedikcionále után a pontifikále rész 1. ordója, BBr, a főpapi áldások között a proprium és commune sanctorum közé iktatva

Az Andrieau által kiadott ordo romanus-ok közül a XXVIII. Számú ordo, amelyet tíz különböző forrásban azonosít be a kiadó, nem tartalmaz liturgikus szöveget, vagy szövegkezdetet, ugyanakkor a róma rítusú bérmálás legfontosabb elemeit egyértelműen és határozottan felsorolja: a bérmálandók felett elmondott főpapi orációt, (*dat orationem pontifex super eos*), krizmával keresztet rajzol a homlokukra a Szentháromság megnevezésével (*chrismate faciens crucem in frontibus eorum cum invocationem sanctae trinitatis*). Célul a Szentlélek hét ajándéka kegyelmének átadását jelöli meg (*tradit eis septiformem gratiam spiritus sanctus*).⁷ A XXVIII. A megjelölésű ordo romanus kiegészíti mindezt a főpapi oráció megjelölésével (*Ops s. Ds qui regenerare*), valamint két alternatív krizmakenési formula megadásával.⁸ A korai római szakramentáriumok anyagának fényében egyértelmű, hogy az egyik közölt formula a gelazián hagyomány jellemzője (*Signum Christi in vitam aeternam*), a másik, szentháromságos formula a gregorián hagyomány jellegzetessége (*In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.*) Ez utóbbi formula szorosan köti a bérmálást a keresztséghez, a melynek szentségi formulája szentháromságos, egyúttal a bővebb, de szentháromságos jellegű bérmálási szentségi formulák kiindulópontja is lesz a gregorián szakramentáriumok rövid formulája. Az ordo romanus rubrikái jelzik, hogy a bérmálás által a keresztség kegyelme erősített meg (*omne baptismum legitimum christianitatis nomine confirmatur*). A ordo romanus és a korai szakramentáriumok tanúsítják a bérmálás utáni *Pax tibi, Pax tecum* csatlakozását a krizmakenethez. A IX-XI. század gregorián szakramentáriumai gyakran csak a bérmálási szertartás titulását valamint a bérmálás szentségi jelét megelőző főpapi orációt tartalmazzák.⁹ A gelazián szakramentárium hagyományához tartozó kódexek tartalmazzák a főpapi orációt és a szentségi jelet kísérő formulát, amely amint már említést nyer jellegzetesen a *Signum Christi in vitam aeternam. Amen.*

A X. századtól megfigyelhető a bérmálási ordók bővülése. E bővülést a korai pontifikálék típusában érhetjük tetten.¹⁰ A bővülés érinti a szentségi formulák szövegeit, de különösen megmutatkozik a bérmálást követő főpapi oráció (*Ds qui apostolis tuis*) alkalmazásában, valamint a bérmálást követő áldás-formulák (*Ecce sic benedicetur*, valamint főpapi hármásáldások használatában).

A X. század derekán (970 előtt) létrehozott teljes pontifikále, az ún Német-római pontificale (PRG) bérmálási szertartása a korábbi forrásokétól is fejlettebb, kidolgozottabb szertartás, amely meghatározó lesz a következő évezred bérmálási szertartásaira.¹¹ A PRG bérmálására jellemző vonás a *Spiritus Sanctus superveniet* verzus beiktatása a szertartás kezdetére, az *Ecce sic benedicetur* verzus *elhelyezése* a *Ds qui apostolis tuis* oráció előtt. A PRG szentségi formulája egyszerű és rövid: *Confirmo te in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.*

Sajátos, egységes, felismerhető a Pontificale Romanum XII. századtól megjelenő hagyományvonala, amelynek jellegzetessége a következetesen használt szentségi formula

⁷ ANDRIEAU, Michel: *Les ordines Romani du haut moyen-âge I-V.* (Spicilegium Sacrum Lovaniense 11, 23, 24, 28, 29), Louvain 1931-61. OR XXVIII in ANDRIEAU, Michel: *Les ordines Romani*

⁸ OR XXVIII in ANDRIEAU *Les ordines Romani*

⁹ SEcht IX, SSTh IX, SNonatola IX, S. Elnonense IX,

¹⁰ PAquit X, PSens IX, Rasmussen 101-102, PReims, Rasmussen 357-358, PEgberti X,

¹¹ PRG in ANDRIEAU *Les ordines Romani V.*

(*Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen*), amely a középkori tanítóhivatali megnyilatkozásokban és a PR újkori kiadásában is visszaköszön.¹² A középkor nagy liturgistája, kánonjogásza, Durandus püspök által 1295-ben létrehozott pontifikále, amelynek a következő két században sok másolója és követője akad, néhány apró jegyben bővebb és eltérő a PR hagyományhoz viszonyítva.¹³ Hosszabb szentségi formulát használ (*Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti., ut replearis eodem Spiritu Sancto in vitam aeternam. Amen.*) Durandus szívesen használ verzikulusokat a bérmálás főpapi orációi előtt. Itt bővül a szertartás a *Pax tecum* formulánál a megbérmáltnak adott enyhe arculütés jelével (*eppus dat sibi leniter alapam super genam/geminam????*). Ezt a *Confirma hoc Deus* antifóna követi. Durandus az *Ecce sic benedicetur* verzust a szertartás végére helyezi.

A magyarországi források közül a Filipecz-pontifikále a Durandus pontifikále bérmálását képviseli, Vitéz János Pontifikáléja pedig 1485-ben kinyomtatott Pontificale Romanum-ot tartalmazza kéziratban.¹⁴ Ezek bérmálási ordói viszonylag könnyen elhelyezhetők a hagyományban. Az újkori PR szertartása és rubrikái rendkívül egységesek.¹⁵ Elmondható, hogy a középkori PR hagyománnyal való folytonosság megvan, de érvényesülnek a PGD egyes megoldásai is. A szentségi formula tekintében a Trentói Zsinat után középkori PR volt a mérvadó, ugyanakkor a Durandus- pontifikále megoldásaiból megtalálhatók a főpapi orációk verzikulusai, az enyhe arculütés jele, a *Confirma hoc Deus* antifóna, s megmarad az *Ecce sic benedicetur* mint záróáldás.

A bérmálás ordójának kompozíciója nem teljesen azonos tehát és különböző hosszúságú és sorrendű változatok léteznek. Az egyes szertartások nem azonos terjedelműek. Csak a bevezető rubrikát és a bérmálás előtti epikletikus oratiót tartalmazza több forrás.¹⁶ Hasonlóan rövid szertartást közölnek, de immár szentségi formulával ellátva más források (Rubrika + a bérmálás előtti oratio + szentségi formula).¹⁷ További

¹² PR kiadás: ANDRIEU, Michel: *Le Pontifical Romain au moyen-âge* I-IV. (Studi e Testi 86, 87, 88, 98), Bibliotheca Apostolica Vaticana, Città del Vaticano 1938-41.

I. *Le Pontifical Romain du XIIe siècle*. (Studi e Testi 86), Bibliotheca Apostolica Vaticana, Città del Vaticano 1938.¹, rist. anast. 1972.

II. *Le Pontifical de la curie romain au XIIIe siècle*. (Studi e Testi 87), Bibliotheca Apostolica Vaticana, Città del Vaticano 1940.

III. *Le Pontifical de Guillaume Durand*. (Studi e Testi 88), Bibliotheca Apostolica Vaticana, Città del Vaticano 1940.

IV. *Tables alphabétiques*. (Studi e Testi 99), Bibliotheca Apostolica Vaticana, Città del Vaticano 1941.

¹³ ANDRIEU, Michel: *Le Pontifical Romain au moyen-âge* III. *Le Pontifical de Guillaume Durand*. (Studi e Testi 88), Bibliotheca Apostolica Vaticana, Città del Vaticano 1940.

¹⁴ Vö: KAY: *Pontificalia*, Nr 227, KAY: *Pontificalia*, Nr. 1081.,

¹⁵ *Pontificale Romanum*, Monumenta Liturgica Concilii Tridentini, a XVII.-től a XX. századig azonos és egyforma rubrikák és szövegek jellemzik a bérmálás rítusát, amelyet az összehasonlítások egyértelműen kimutatnak.

¹⁶ SStH., IX s., SNon, IX.s., SEln., IX-X. s.,

¹⁷ SGel

rövid szertartásokat is találunk, de immár a bérálás utáni orációval kiegészítve.¹⁸ Kidolgozott és hosszabb szertartások egyértelműen a PRG és a PR különböző századaiból származó forrásaira, valamint a Durandus-pontifikáléra jellemző, de ettől eltérő változatoknál és megoldásoknál is vannak kidolgozott ordók, mint pl az Esztergomi benedikcionále bérálása is ilyen.¹⁹ Gyakori, hogy a kidolgozott és hosszabb szertartások főpapi hármasáldással vannak kiegészítve.²⁰

Amíg X.-XIII. században főleg a PRG hatása alatt keletkeznek pontifikále kötetek és egyedi pontifikále-változatok, amelyek közül a PR-nek lesz legnagyobb utóélete, addig a XIV. és XV. században a Durandus-pontifikálék és a PR kerülnek túlsúlyba és tényleges gyakorlatba, hogy a Trentói Zsinat után átvegye őket az egységes PR, amely 1596-ban jelent meg normatív céllal és egészen napjainkig hat. A II. Vatikáni zsinatot követő liturgiareform bérálási szertartáskönyve is természetesen napvilágot látott.²¹

3. A bérálás ordójának alkotóelemei:

A bérálás ordójával kapcsolatban érdemes számba venni és pontosan megkülönböztetni az alkotóelemeket. Közülük a figyelemreméltó a szentségkiszolgáltatási formulák változatai, Radó Polikárp írja, hogy legalább 23 bérálási szentségi formula mutatható ki, bár nem említi meg hogy az egyes formulák közötti különbség jelentős vagy csak apró.²² A bérálási szertartás egyes alkotóelemek a következők.

Tit. = Titulus – a szertartás címe és felirata

V. = Versus: Spiritus Sanctus superveniet

Or. = oratio *Ops s Ds qui regenerare* – nagyon ősi előjárói imádság, amelynek a legfőbb jellegzetessége a Szentlélek hét ajándékáért való könyörgés.

F. = formula, szentségi formula, a szentségkiszolgáltatás formája

V. R. = versiculus, responsum: különböző párversek: pl. V. Pax tecum, V. Pax vobiscum, R. Et cum spiritu tuo

Or. Szentségkiszolgáltatás utáni előjárói könyörgés: *Ops. s.Ds qui apostolis tuis*

Ant. = antiphona *Confirma hos Deus, quod operatus es in nobis*

V. = versus, *Ecce sic benedicetur homo* (a tridenti rítusban *benedictio finalis* szerepében)

BP. = *benedictio pontificalis*, Ünnepélyes főpapi áldás a bérálás végén.

¹⁸ Rubrikák + a bérálás előtti oratio + bérálás utáni oratio SEcht,

Rubrikák+ a bérálás előtti oratio + szentségi formula + bérálás utáni oratio

PSensI IX s., (PREims X.s +Benedictio Pont, PSensII, XIVs)

¹⁹ (PAquit, PBened, PLisieux, PMagd. 2x, PR XIv s ParisBNF 15609, PR XV. s, Paris BNF MS nouv acq. 3236, BS2, PFilipecz, PR újkori kiadások,

²⁰ (PontEgilbert1,2, PEgberti, PCam, PReginardi, PPlock, BS1 BBr, PVespr, PWilhelmi de Colonia, PSenXIII.s, PSalisburgense,

²¹

²² RADÓ P.: *Enchiridion liturgicum*, Herder, Romae - Fribourgi Brisg. - Barcinone, 1961, I-II, I. 709, valamint 722-727.

A bérnálás szertartásának rendje, imádságos anyaga és jelrendszere a forrásokban elég nagy hasonlóságot mutat. A római rítus folyamatosságának, nagyfokú stabilitásának jeles bizonyítéka ez. Ez azonban nem zárja ki a változatok eltérések meglétét sem. Az eltérések az alkotóelemekben az alábbi pontokon lehetségesek

3.1 A szertartás címe, felirata (titulus)

Nagyfokú a változatosság a címfeliratokat vagy a szertartást bevezető rubrikát tekintve. Nem mindig van felirat, ezt bekezdő rubrika is helyettesítheti²³, ez főleg azokban az esetekben történik, amikor az *ordo in sabbato sancto* része a szertartás.

Az előforduló titulusok a következők:

Ordo confirmationis (PEgilb.1, PEgilb2, PPlock,)
Ordo ad pueros consignandos (PCam.)
Ordo ad confirmandum baptizatos (PWilh)
Ordo ad consignandum pueros sive infantes, (PRXIVs)
Ordo quomodo baptisati confirmentur (PVesp)
Oratio ad infantes consignandos (PAquit, SEcht, S.Non,) SSTh.:(var.designandos)
Oratio ad consignandos infantes (PSens IXs) Ad consignandos infantes (PSenXII.s)
Oratio simul et benedictio pontificis ad confirmandos pueros (BS1)

Confirmatio (PRouen)
Confirmatio hominum ab episcopo dicenda quomodo confirmari debet (PEgb)
De confirmatione puerorum (BS2)
De confirmandis PR (1596, 1858, 1908)
De confirmandis in fronte pueris (PR XV.s)
Sequitur confirmatio puerorum (MNS)

Incipit Officium ad infantes consignandos (PReginardi)
Incipit confirmatio baptisatorum mani episcopi (PLisieux)
Incipit ordo ad consignandum pueros seu infantes (PToul),
Incipit ordo confirmationis puerorum (PSensXIVs.)
In confirmatione christianorum (PBr)

Ritus confirmationis (**PR 1962**)

3.2 Spiritus Sanctus superveniet

A *Spiritus Sanctus superveniet* verzussal nyitja a celebráns a szertartást, a források is versus-nak nevezik, ezt a térdelő bérnalkozók felé fordulva, összetett kezekkel, fedetlen fővel a celebráns mondja. Nincs feltüntetve ez a versus nagyon sok korai forrásban, azonban a PRG, PR, PGD hagyománya és sok középkori forrás tartalmazza.²⁴ A szöveget

²³ Rubrikával kezdődik (PReims, PMagdalen, SGreg Paris BNF Ms. lat 2296, SElnon, S.Gellon., PBened,XII.s, PMonSGerm Pratis, SGV, PSalz)

²⁴ (BS2, PEgb, PCam, PReginardi, SGV, PAquit, PSenIXs, PReims, PSenXII.s, AER: PBis, AER: PMonSGermani, PRouen, PBened, PLisieux, SEcht, SGellon, SSTeod., SacrNon. S.Elnon. SGelBNF2296, PR XIVs.BNF 15609,

illetően néhány jelentősebb szövegvariánst találtunk, amelyek kivétel nélkül a versus befejező sorait érintik.

...Et virtus altissimi sine peccato custodiat vos
(BS, H, MNS, PEGilb1,2, PPlock, PWilhelmi, PSalz, PMagd)

...Et virtus altissimi obumbret vos (BBr.)

...Et virtus altissimi custodiat vos a peccatis (PVespr, PR XV.s BNF3236, PR 1962, PGD, PFilipecz) Ez utóbbi a PR hagyományra jellemző szövegváltozat.

3.3 Oratio: Omnipotens sempiterna Deus, qui regenerare

A bérnialást megelőző oráció (*Ops.s.Ds qui regenerare dignatus es*) állandó, legstabilabb eleme a szertartásoknak, és állandó szövegű is, s a minimális rövidségű szertartásoknál a kötelező minimumhoz tartozik. Jellegzetessége hogy a megkeresztelt hívek számára a hétajándékú Szentlelket esdekli, megemlítve a Szentlélek hét ajándékát és a Szent Kereszt jelével való megerősítést. Ennél az imánál elsősorban apróbb szövegvariánsokra találtunk, amelyek szórendet, szókihagyást, hozzáadást, szófelcserélést jelentettek. A nagyobb variánst az *Amen* feleletek beépítése vagy mellőzése jelenti. Az *Amen* feleletek beépítése nem jellemző általánosan a középkor folyamán, de sűrűn előfordul a PR, PGD bérnialási szertartásaiban.²⁵

Szövegkezdetek:

Ds. Ops Pater Dni nostri Iesu Christu, qui regeneravit... (SGV, S.Gellon, SGelas. MS2296,) . A gelazián hagyományra jellemző szövegkezdet.

Ops. s Ds , qui regenerare ... - általánosan elterjedt szövegkezdetkezdet.

Egy esetben, mégpedig a Braunschweigi Benedikcionále esetében, olyan ritkább megoldással találkoztunk, hogy ez az alapimádság további két imádság szövegével bővül ki, ezek a bővítések a főpapi hármassáldások közül valók.²⁶

3.4 Szentségi forma:

A bérnialás szentségi jele, materiája és formája közül a szertartáskönyvek elsősorban formát közlik, de a rubrikákban változó részletességgel kitérnek a krizmakenet módjára is. Éppen a szentségi forma az, amely változékonyságú szöveg a bérnialás szertartásában. Radó Polikárp 23 formuláról tesz említést liturgikus kézikönyvében. Nyilván, azért van ez a sokszínűség, mert a Szentírásban nincs pontosan meghatározva. A lényeges jel

²⁵ Oratio közbeiktatott Amen feleletekkel: PEGb, PPlock, PWilh, PSalz, PToul, PRXIV, PR XV., PR1858, PR 1962, Oratio közbeiktatott Amen feleletek nélkül: BS1, BS2, H, MNS BBr, PEGilb.1,2, PCam, PReginardi, SGV, PSensIX, PRouen, PBened, PLisieux, SEcht, SGellon, SSTh, SNon, SElnon, PMagdalen,

²⁶ Benedictionale of Braunschweig, 71v Effunde qu Dne, Redundet in eis incipitekkal Vö. A bérnialás főpapi hármassáldásai

kézzel, s a kereszt jele krizmakenet formájában a homlokra. Ezt egészíti ki a szentségi forma. Az Atya és a Fiú és a Szentlélek említésénél pedig a püspök háromszor a kereszt jelét rajzolja a bérnalkozó felé. A szentségi jel esetében tehát a forma szövegére kell a hangsúlyt helyezni, mint variánsokra. A formulákat a kezdőszavak szerint csoportosítottuk.

Confirmo-kezdettű formulák:

Confirmo te, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. R. Amen.
(PRG, BS2, BBr, PEgilb1,2, PBened (Normandia), PMagdalen)

Confirmo et consigno te, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. R. Amen.
(PREims, PMagdalen.addit. posteriore)

Confirmo te et signo, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. R. Amen.
(PSalz,)

Confirmo te signo sanctae crucis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen
(PPlock)

Confirmo te signo Crucis, et chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen (BS1, H, MNStr)

Confirmo et consigno te signo sanctae crucis et crismate sanctificationis. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. (PVespr)

Confirmo et consigno te signo sanctae crucis et crismate salutis. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. (PRouen)

Confirmo et consigno te in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, **ut habeas vitam aeternam. Et pax tecum. Amen**
(PAquit,)

Confirmo et consigno te signo sanctae crucis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, **ut habeas vitam aeternam et vivas in saecula saeculorum**. Amen. (PSensIXs)

A confirmo szóval kezdődő formula bővödik a consigno, signo szavakkal, a signo sanctae crucis kifejezéssel, a crismate salutis kifejezéssel, de olyan záradékokkal is mint et habeas vitam aeternam, vagy vivas in saecula saeculorum, s mindezek kombinációival.

Consigno/ Signo – kezdetű formulák

Consigno et confirmo te signo sanctae crucis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. R. Amen (PCam)

Consigno et confirmo te signo sanctae crucis crismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. (PLisieux)

Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis. In nomine Patris + et Filii + et Spiritus Sancti. Amen. (Pontificale Romanum újkori változata mind a mai napig 1596, 1858, 1908,1961)

Variatio1: ConSigno te signo crucis, et confirmo chrismate salutis. In nomine Patris + et Filii + et Spiritus Sancti. Amen. (Variatio1: PSen XIII.s,,)

Variatio2: ConSigno te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis. In nomine Patris + et Filii + et Spiritus Sancti. Amen. Variatio2: (PLisieux, manu posteriore, PR XIVs BNF MS lat 15609,)

Variatio3: ConSigno te signo sanctae crucis, et confirmo chrismate salutis. In nomine Patris + et Filii + et Spiritus Sancti. Amen. (Variatio3: PReginardi 1300-1316,)

Variatio4: ConSigno te signo sanctae crucis, et confirmo te chrismate salutis. In nomine Patris + et Filii + et Spiritus Sancti. Amen. (Variatio4: PWilhelmi de Colonia post 1433, PPlock posteriore manu,)

Durandus - formula:

Signo te signo sanctae crucis, et confirmo te chrismate salutis. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, **ut replearis eodem Spiritu Sancto et habeas vitam aeternam.** R. Amen. (PFilipecz, BNF MS Nouv. Acqu3236 1400-1410)

Variatio1:Consigno te signo sanctae crucis, et confirmo te chrismate salutis. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, **ut replearis eodem Spiritu Sancto et habeas vitam aeternam.** R. Amen. (PontToul c 1420)

Accipe –kezdetű formula

Accipe signum sanctae crucis chrismate salutis in Christo Jesu in vitam aeternam.
(PEgberti)

Signum –kezdetű formulák

Signum Christi in vitam aeternam. R. Amen
(SGV, SG BNF 2296 VIII-IX.s, SGellon., OR XXVIII.A)

Signum crucis in vitam aeternam.
(PMagdalen, item alia)

Signat te Deus - kezdetű formula

Signat te Deus sigillo fidei suae in consignationem fidei, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. R. Amen.
(PBis)

In nomine Patris –formula

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti
(OR XXVIII A)

Összesen 23 féle formula, (a nagyon apró variánsokat leszámítva 17 féle)

3.5. A béke jele,

A bérnálást a *V. Pax tibi. R. Et cum Spiritu tuo* verzikulus (vagy *V. Pax tecum, R. Et cum*) követi általános elterjedtséggel, és enyhe variánsokkal. A PGD óta hozzájárul az arc enyhe meglegyintése, amely a PR újkori kiadásaira is jellemző. A PGD jellemző szóhasználata: *dat leniter alapam*, az újkori PR formulációja:

3.6. Confirma hoc Deus.

A Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis antifóna a verzusával és gyakran *Gloria Patri et Filio* sorokkal, a PGD óta jellegzetes és elmaradhatatlan eleme a PR szertartásnak. Sok korábbi szertartás nem tartalmazza ezt a tételt (pl. PRG, BS, BBr, MNS).

3.7 Versus: Ecce sic benedicetur

A középkori változatokban leggyakrabban most következik az *Ecce sic benedicetur homo*, amely más változatokban a szertartás befejező mozzanatát alkothatja, mint pl a PGD vagy PR hagyományában, ahol záróáldás szerepét is betölti. Ezt a tételt a középkori források gyakran *versus*-nak nevezik és a celebráns ajkára adják. Ennek szövegében is vannak apróbb variánsok, ritkábban a kezdősorban, gyakrabban a záró sorban.²⁷ Több forrásban nincs feltüntetve és elmarad eétel.

Befejezés-variánsok

...Et habeatis vitam aeternam. Amen

(PR, PFilipecz, PRouen, PR BNF 3236, ez a legelterjedtebb variáns,)

...Custodiat vos Dominus in timore suo sanctissimo, qui vivit et regnat Deus in saecula seculorum. R. Amen. Pax vobiscum
(BS1, BS2, H, MNS)

...et habeatis vitam eternam et vivatis in saecula seculorum (PVesp)

3.8. Oratio: Deus, qui apostolis tuis

²⁷ A kezdősor variánsai ritkábbak: Bevezetés-variánsok (PEgberti, PCam,)

A bérmálás utáni oráció *Deus, qui apostolis tuis* kezdetű, amelyben a megbérmáltakért imádkozik a celebráns. Ez általános elterjedt oráció a PRG ideje óta, a korai szakramentáriumok és pontifikálék nem mindig tartalmazzák. Ennek az imának a szövegében apró variánsok lelhetők fel, szórend, szócsere, szókihagyás formájában. Feltűnő, rendkívüli variánsra egyelőre nem figyeltünk fel.

3.9 Főpapi hármásáldás

A középkori bérmálási ordók gyakran püspöki hármásáldással zárnak, és elbocsátó formulát is használnak, de nem mindig tüntetik fel az elbocsátó formulát. A bérmálási hármásáldásokból is több létezik, eddig három formulát találtunk, s ezek használata is jelzésszerű lehet.

Effunde, Ut qui, Redundet kezdetű hármásáldás

E hármásáldást Moeller benedikcionále korpusza ismeri és tartalmazza²⁸

BS ezt tartalmazza a bérmálás befejezésére, s vele együtt tart a H és a MNS is. Forrásaink áttekintésénél a PEgbert forrásban – ad missam megjelöléssel találtuk. Moeller információja szerint kevés az előfordulásának száma. Moeller a Paris Bibliothek de Sainte Geneviève ms. 2657 kódexében mutatja, ki (S. Genev 174) – benedictio super neophytos, címmel.²⁹ A braunschweigi benedikcionáléban bérmálást megelőző imádsághoz (Ops .s. Deus qui regenerare) csatlakozik ez a szöveg, nem hármásáldás funkcióban található és egy kicsit bővebb szöveg a BS-hez képest.³⁰ A braunschweigi kódex bérmálása végen már egy másik szöveg, mégpedig a következő a következő tétel található főpapi hármásáldás gyanát

Ops Dns qui vos fecit, Benedicat vos Dns, Custodiat vos in timore kezdetű hármásáldás

Úgy tűnik ez sem széles elterjedtségű szöveg. Kutatásaink azonban e hármásáldás sűrűbb előfordulásáról tanúskodnak, mint az Moeller korpuszában jelezve van.³¹ Saját kutatásaim a következő forrásokban is fellelték: (BBr 255 Benedictio post confirmationem, PVesp, PPlock, PWilh, PEgilb1,2.) A Moeller katalógus a BBr szövegét idézi, hozzá csak ,W 103???? V 615, Cor 86 Sacr triplex 1300 és Sacr triplex 1302 jelzetű forrásokra utal.³² Moeller katalógusa tehát kiegészítésre szorul.

Benedicat, Qui eundem, Quatinus kezdetű hármásáldás

Moeller kimutatja e hármásáldás bőséges előfordulását, úgy Pünkösöd ünnepére, mint nyolcadára, de a bérmálás összefüggésében is.³³ Ezt a tételt nevezhetjük legelterjedtebb

²⁸ MOELLER: *Corpus benedictionum pontificalium*: CChSL 162A, Nr. 1335

²⁹ Digitális kópia: Ez a kódex egy püspöki benedikcionále. Moeller a benedikcionále-korpusz 162. kötetében- bár kérdőjellel,- de bajor eredetet tüntet fel-e kézirat részére²⁹ Moeller a 162B számú kötetében, a kódexet szintén lehetséges bajor benedikcionálénak nevezi, és a sankt galleni benedikció-családhoz kötődését említi. Állítását it sem nem cáfoljuk, sem nem erősítjük meg.

³⁰ Moeller a 254. számú tételnek számozta

³¹ MOELLER: *Corpus benedictionum pontificalium* CChSL 162A, Nr. 1761

³² MOELLER: *Corpus benedictionum pontificalium*: CChSL 162A Nr. 1761,

³³ MOELLER: *Corpus benedictionum pontificalium*: CChSL 162 Nr 187 vagy Nr201, Nr207

tételnek. Vizsgálódásunk során ez a hármásáldás valóban a legelterjedtebbek mutatkozott, s a következő forrásokból bukkant fel, bérnálási ordóhoz csatlakozva (PEgb. post confirmationem, PReginardi XIVs, PCam, PAquit, PDunstan Rasmussen, PReims Rasmussen, PSens XIIs. Paris BNF 934!, PSalz XI.s, AER PMon.SGermani de Pratis,)

Bérnálás szertartásaihoz kapcsolódó hármásáldások szerepelhetnek önállóan a benedikcionálék korpuszában is. A benedikcionálék tartalmi áttekintésénél ezek kitűnnek majd.

Rubrikák

A bérnálás rubrikaanyaga (Rb. = rubrica) is érdekes lehet az összehasonlításokban. A szertartást bevezető rubrikák, a bérnánév kikérdezését és a bérnáló püspök elé járulást szabályozó rubrikák, a szentségi jel kiszolgáltatását leíró, pontosító rubrikák, egyszerű összekötő rubrikák, amelyek csupán azt jelzik, hogy milyen tétel következik, valamint a befejező rubrikák, amelyek szólhatnak a bérnászülő kötelességeiről. Más ordóknál is megfigyelhető, hogy a rubrikák szószerinti megegyezése azonos rubrikáshagyomány tanúja lehet. A bérnálás vonatkozásában jellegzetes és könnyen felismerhető az újkori PR rubrikahasználata, vagy a PGD forráscsoportnak az arc enyhe meglegyintésére vonatkozó rubrikája, de az OR rubrikái is visszahangoznak a PRG rubrikáiban. A magyarországi források közül a BS és a H rubrikák szintjén is azonos, az MNS rubrikái önállóbbak, de egy ponton azonosak pl a BS és H forrásokkal.

4. Az esztergomi benedikcionále bérnálási ordója a egybevetések fényében

A megfigyelések közül a legfontosabbnak az látszik, hogy BS első bérnálási ordója, valamint a Hartvik-Agenda keresztelési szertartásához kapcsolódó bérnálási ordója szerkezetében, szöveganyagának azonosságában, és rubrikáiban teljesen megegyeznek. Ezt a megegyezést már eddig is ismerték a kutatók, s ezt saját összehasonlítás alapján újból megerősíthetjük. A fennmaradt magyarországi források közül a *Missale notatum Strigoniense* rítusa azonos BS és a H bérnálásával, csak a rubrikái szintjén található változás³⁴ Csak a rubrikák megfogalmazásában különbözik tőlük, a szertartás kompozíciója és tételanyaga azonos. E reprezentatív esztergomi forrás a XIV. század első harmadából csak megerősíti számunkra, hogy a BS,H, MNStr ordói egy olyan bérnálási ordó hordozói, amely a középkori Magyarországon, s az esztergomi rítusban megszokott volt. Ezt a megegyezést nem tartjuk csupán a véletlen szüleményének. A külföldi források megfigyelése szerint bérnálási ordók ugyanis annyi apró változatot képesek tartalmazni, s még egy adott egyházmegye keretében sem jellemző az azonosság, hogy a szövegek egyezése nagy biztonsággal jelez összetartozást meglátásunk szerint.³⁵

³⁴ Facsimile: kiadása: SZENDREI Janka -RYBARIČ Richard: *Missale notatum Strigoniense ante 1341 in Posonio*. (MusicaliaDanubiana 1), Budapest 1982. Bérnálás: a f. 124r-v

³⁵ Vö a Sensi pontifikále 3 különböző századból szolgáló forrásainak tapasztalatát

A BS szertartása szerkezetében a PRG nyomában járó, kifejezett, kidolgozott teljes szerkezetű bérmálásokhoz tartozik. A PR hagyományától elsősorban a *Confirma hos Deus* antifóna hiánya az érzékletes. A BS szentségi formulája pontosan ebben a formában egyelőre nem bukkant elő más forrásból, csak a H és MNS-formula egyezik vele. Ez a formulák variánsai sokaságának összefüggésében eléggé fontos mozzanatnak tűnik, és összetartozásról tanúskodik. A Szentlélek hét ajándékáért esedező orációban nincsenek jelölve közbeiktatott Amen feleletek. Ez az összehasonlítások fényében ősi megoldásnak tűnik, és eléggé elterjedt, ugyanakkor a PR-hagyomány a középkor csúcsán és végén egészen napjainkig nem követi ezt, hanem következetesen közbeiktatja az *Amen* feleleteket. A BS főpapi hármásáldása a ritkábban előbukkanó változatok közé sorolandó. Ebben a H és az MNS is követi. A PVespr. és későbbi kéz által a Bs-be bejegyzett bérmálási ordó, szintén a PRG bérmálását követi. A BS második bérmálása (a második kéz kb. a dolgozhatott) a formula és a szerkezet s egy rubrika azonosságában a PRG-hez áll közel, a PVesp, BBR a PRG főpapi hármásáldását tartalmazza, szerkezetben is közel állók, ugyanakkor formulájukban elütnek.

Általános összegzés:

A megfigyelések alapján elmondható, hogy a bérmálás szertartása nem tartalmaz olyan különleges imádságot, amelyet egyértelműen úzusbeazonosító jelnek tarthatnánk. A szövegek kisebb-nagyobb variánsainak egyezései azonban segíthetik a liturgiátörténeti kutatásokat, az egyes ordók alakulására vonatkozó ismereteket, és szerencsés esetekben akár kódexek, vagy úzusok közötti kapcsolatot is jelezhetnek ezek az egyezések, főként ha nem csupán a szertartás egyes pontjain, hanem az egész szertartásban jelen vannak. A magyarországi liturgia vonatkozásában kimutatható három forrás (az Esztergomi Benedikcionále, Hartvik-pontifikále, és a Missale notatum Strigoniense, ahol XI. századtól a XIV. századig felbukkanó azonos bérmálási rend található, amellyel azonos külföldi rendre egyelőre nem leltünk. Az is bizonyos, hogy a XIV-XVI. századra ettől többé kevésbé eltérő szertartásrendek fellelhetők Magyarország pontifikáléiban. A pontifikális források kutatása ezt a képet a jövőben méginkább árnyalhatja majd.

Józsa Attila

Felhasznált eredeti források jegyzéke³⁶

- BBR – XIII-XIV Benedictionale of Braunschweig, Wolfenbüttel Landesarchiv-Staatsarchiv, VIII B 213, KAY: Nr.1237, digitális kópiáról tanulmányoztuk
- BS – Benedictionale Strigoniense, (Zagreb, Metropolitanska Knjižnica, MR 89), mikrofilmről és élőben tanulmányoztuk
- H – Pontificale Chartvirgi (Hartvik-Agenda), (Zagreb, Metropolitanska Knjižnica, MR165, mikrofilmről és élőben tanulmányoztuk)

³⁶ A szövegkiadásokat, facsimilákat a lábjegyzetben hoztuk. Itt a használt források könyvtári jelzetei szerepelnek, a forrásokat digitális kópiáról tanulmányoztuk, különösen a müncheni BSB, a kölni, a párizsi BNF, valamint a digitális forrásbázisait, amelyek nagyban segítették munkánkat.

(www.manuscriptorium.com)

www.cesg., www.ceec.de, www.archive.org,

PAquit X - X.s, 2/4 - Pontificale of Aquitaine, Albi, Bibliothöque Rochegude, ms 20,
KAY: Nr.5,
PBened XII - XII.s ½ Benedictin pontifical, Normandia, Paris BNF, Ms. Lat 14832,
KAY: Nr. 730
PCam - Pontificale Cameracense (Cambrai), Köln Erzbischöfliches Diözesan und
Dombibliothek, Ms 141, KAY: Nr. 299
PEgb X – X.s med. Pontificale Egberti, Paris BNF MS Lat 10575, KAY: Nr.712
PEgilb II ½ XI. s c 1030, - Pontificale Egilberti, München BSB MS Clm 21587, KAY:
Nr. 529
PEgilb I - Pontificale Egilberti, München BSB MS Clm 6425 , KAY: Nr 52ö

PFilipecz – Filipecz-pontificale
PLisieux XIII, – Pontificale of Lisieux, BNF Paris MS Lat nouv acqu 3183,
KAY: Nr.763
PMagdalen, - *The Pontificale of Magdalen College*, ed. WILSON H.A., HBS, London
1910
PMonSGermani -
PPlock XII- XII 2/3 -Pontificale of Plock, München Bayerische Staatsbibliothek, Clm
28938, KAY: Nr. 531.
PRegin XIV 1300-1316, - Pontificale Reginarda z Baru, Praha, Národní knihovna Českö
Republiky, XXIII.c.120, kelet-francia eredetű,
PReims X- X.sc, - Pontificale of Reims, Reims Bibilothèque municipale ms 340, KAY:
Nr.827
PR - Pontificale Romanum
PR XIV. - Pontificale Romanum, Paris, BNF MS Lat. 15609, KAY:Nr.734
PR XV. - Pontificale Romanum 1400-1410, Paris BNF MS nouv. Acqu. Lat 3236
KAY: -
PRouen XII- XII med, - Pontificale of Rouen, BNF MS nouv. Acqu. Lat 306, KAY: Nr.
750
PSalz XI, XI.s, - Pontificale of Salzburg, Paris BNF ??????????????????
PSens IX- IXs 3/4, - Pontificale of Sens, Saint-Pétersbourg, BN de Russie a S.P. ms Q.v.
I, n 35, KAY:871
PSens XII- XII.s - Pontifical of Sens 1175-1200, Paris BNF MS. Lat. 934, KAY: Nr.627
PSens XIV - XIVs – Pontificale of Sens, Paris BNF MS lat. 962, KAY: Nr. 651

PToul XV, - ¼ XV. s - Pontificale of Toul, Paris BNF MS Lat 12079 KAY: Nr. 721
PVespr XIV, -XIV s., - Pontificale Vesprimiense (Budapest, OSZK Clmae. 316) KAY:
Nr.
PVitéz XV. - XV. s. Pontifcale of János Vitéz , Vatican BAV, MS Ottobonensis 501,
KAY: Nr.
PWilhelmi XV. – 1433 post, - Pontificale Wilhelmi de Colonia, Brno, Moravská Zemská
Knihovna, A 56, digitális kópia:

SGV - Sacramentarium gelasianum vetus
SGel- BNF 2296 VIII-IX.s Sacramentarium gelasianum
SGelBNF2296 - Sacramentarium Gelasianum

SGellon - Sacramentarium Gellonensis, Paris BNF MS Lat 12048,

SGr - Sacramentarium Gregorianum hagyománya:

SEcht - Sacramentarium of Echternach **(Paris, BNF Ms lat. 9433, 66V, 895-898,)**

S.Elnon - Sacramenterium Elnonense **(Paris BNF, Ms. Lat 2291)**

SNon - sacramentarium Nonantolense **(Paris BNF Ms. Lat 2292, 801-900, 49r)**

SSTh - Sacramentarium of Saint Thierry **(St Thierry, Paris, BNF Ms lat.)**

1. táblázat A PRG a magyarországi források és a Branschwelgeri benedikcionále

BS1, 81v-82v = H 93a-94b XI.s	MNS F124r-v XIV. s 1/3	BBr f 71v-72r XIII/XIV	PVesp F 9r-10r XIV	BS2 115r	PRG X. s
TIT. Oratio simul et benedictio pontificis ad confirmandos pueros	<i>TIT. Sequitur confirmatio puerorum (ante eppum)</i>	In confirmatione christianorum	Ordo quomodo baptisati confirmantur	De confirmatione puerorum	<i>Rb. Pontifex vero veniens ad infantes, tenente archidiacono chrisma, involutis scapulis et brachiis ex panno lineo, elevata et imposita manu super capita omnium det orationem super eos cum invocatione septiformae gratiae spiritus sancti.</i>
V. Sps S-us Superveniat in vos	<i>Rb. In primis dicat episcopus V. Sps s-us superveniat in vos =</i>	Spiritus Sanctus superveniat 1 nagy variáns	V. Spiritus Sanctus superveniat	-----	V. Spiritus sanctus superveniat in vos. Amen.

	BS1				
/V. Dmn vbs/= H Or. Ops.s.Ds. qui regenerare	V. Dns vbs R. Et cum Or. Ops qui regenerare =BS1	Or Ops.s.Ds. qui regenerare. Effunde... Redunde... Bővebb szöveg!!!!	V. Dns vobiscum R.Et cum Spiritu tuo Or. Ops.s.Ds. qui regenerare dignatus es =Apró variánsok	Oratio Ops.s.Ds. qui regenerare = apró variánsok	Or Ops. s Ds qui Deus qui regenerare
Quid vocaris? <i>Respondente patrono dicat episcopus</i>	<i>Rb Tunc interroget eum</i> V. Quis vocaris? R. N. <i>Rb. Et audito nomine eius dicat</i>		<i>Rb.Tunc faciet crucem cum chrismate in frontibus singulorum</i>	<i>Rb. Et interrogantibus diaconibus nomina singulorum pontifex intincto pollice in chrismate faciat crucem in frontibus singulorum ita dicens.</i>	<i>Rb. Oratione expleta interrogantibus diaconibus nomina singulorum, pontifex, tincto pollice in chrismate, faciat crucem, in singulorum frontibus, ita dicendo</i>
F. Confirmo te signo Crucis, et chrismate salutis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen	F. Confirmo te signo crucis et chrismate salutis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti =BS1	F. Confirmo te in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. = PRG	F. Confirmo et consigno te signo sanctae crucis et crismate sanctificationis In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.	F. Confirmo te in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. R. Amen. = PRG	F. Confirmo te in nomine Patris + et Filii + et Spiritus Sancti. +Amen.
V.Pax tibi. R. Et cum spiritu tuo	V. Pax tibi	V. Pax tecum. R.Et cum spiritu tuo.	V.Pax tecum	Pax tecum. R.Et cum spiritu tuo.	V.Pax tecum R. Et cum spiritu tuo
<i>Iterum confirmatis omnibus dicat hoc versus episcopus</i> V. Ecce sic benedicetur V. Benedicat vobis Dns V. Custodiat vos Pax vobiscum.	<i>Rb.Postea dicat hos versus</i> V. Ecce sic benedicetur V.Benedicat vobis Dns V. Custodiat vos	-----	V.Ecce sic benedicetur homo Erős szövegvariáns A BS-hez viszonyítva	<i>Interim confirmatis omnibus dicat hos versus.</i> V.Ecce sic benedicetur V. benedicat vbs Dns V. Custodiat vos V.Pax vobiscum R. Et cum	<i>Iterum confirmatis omnibus dicat hos versus</i> V. Ecce sic benedicetur V. Benedicat vbs Dns V.Custodiat vos V. Pax vobiscum R. Et cum

				= BS	
Or. Deus qui apostolis tuis	Or. Ds qui apostolis tuis	-----	V. Dominus vobiscum Or. Deus qui apostolis	Oratio: Deus qui apostolis tuis	Or. Deus qui apostolis tuis
Rb. <i>Finita oratione dicat diaconus</i> Accl. Humiliate vos ad benedictionem. Deo gratias. <i>Confirmatis capita inclinantibus benedictio sequitur.</i> BP. Effunde... Ut qui sunt ex aqua... Redundet in eis... Quod ipse... Benedictio Dei Patris...	Rb. <i>Finita oratione dicat diaconus confirmatis capita inclinantibus</i> Accl. Humiliate vos <i>Rb. Sequitur benedictio ab episcopo...</i> BP. Effunde qs, Et qui sunt ex aqua, Redundet in eis Et benedictio Dei Patris	Rb. <i>Benedictio post confirmationem</i> BP V. Ops.Dominus qui vos fecit aqua... V. Benedicat vos Dominus ex Syon... V. Custodiat vos in timore...	Rb. <i>Tunc dicat diaconus</i> Accl. Humiliate vos ad benedictionem. Deo gratias. BP V. Ops. Dominus qui vos fecit aqua... V. Benedicat vos Dominus ex Syon... V. Custodiat vos V. Quod ipse prestare... Et benedictio Dei Patris....	Benedictio Dei Patris et Filii	Rb. <i>Tunc pronuntiat diaconus:</i> Humiliate vos ad benedictionem Accl. Deo gratias. Rb. <i>Et episcopus det benedictiones super confirmatos</i> BP V. Benedicat vobis ops Ds V. Quique eundem spiritum sanctum V. Quatenus eius dono
<i>Tunc dicat diaconus:</i> Ite in pace. Amen	-----	-----	<i>Et postea dicit episcopus:</i> Ite in nomine Domini in pace et angelus Domini sit semper vobiscum et in ultionem inimicorum Dei	-----	<i>Rb Hoc autem omnino praecavendum est, ut non neglegantur, quia tunc omne baptismum legitimum christianitatis nomine confirmentur.</i>